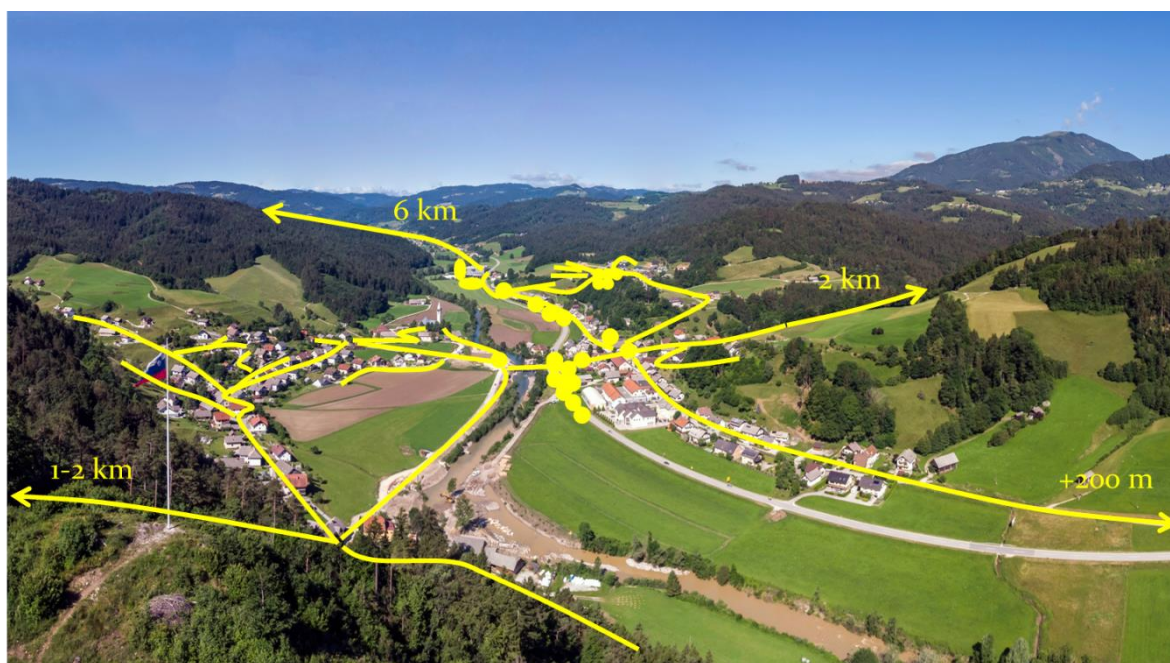

Svetlobno onesnaževanje in degradacija prostora z zunanjo razsvetljavo

Pregled problematike

(Primer perspektive na konkretnem območju ob nadaljevanju trendov)

Aleš Šubic, november 2020

Pregled problematike

Zavedanje, da umetna svetloba v obsegu kot jo uporabljamo danes, predstavlja resen okoljski problem, postaja v zadnjih desetletjih zelo razširjeno, kljub določenim uspehom pri tehničnem obvladovanju emisij pa je ob obsežnem širjenju razsvetljave problematika v praksi praktično popolnoma neobvladana, trendi pa vodijo v smer vseobsegajoče okoljske in prostorske katastrofe. To velja v globalnem merilu, v nekaterih državah, med katere žal sodi tudi Slovenija, pa še posebej izrazito.

Bistveno manj kot ožji problem svetlobnega onesnaževanja je obravnavan vpliv instalacij zunanje razsvetljave (predvsem prometnih površin) na estetiko prostora oz. na s tem povezano vseprisotno urbanizacijo in odtujevanje od naravnega okolja. **Čeprav je v samem bistvu odsotnost celovitega upravljanja s prostorom primarni problem, iz katerega izhaja tudi okoljski problem svetlobnega onesnaževanja, se na problematiko praktično vedno gleda ozko v kontekstu omejevanja svetlobnega onesnaževanja.** Nekoliko karikirano prikazano tako ni nič narobe, če sredi zelenih travnikov stojijo uniformne kolonade visokih sivih kovinskih drogov z nasajenimi industrijskimi svetilkami, če nam le uspe omejiti svetenje v nebo. Če že ne takrat, ko smo še vsi pokonci in imamo priložnost doživljati prostor v katerem živimo, pa vsaj tistih nekaj ur sredi noči, ko vsi spimo.

V preteklosti je bilo osvetljevanje prometnih površin bistveno racionalnejše, osvetljevale so se samo izpostavljene točke. Zaradi drugačnih pristopov in uporabe standarda EN 13201 se danes osvetljuje bistveno bolj obsežno in intenzivno, tako z vidika obsega in intenzivnosti osvetlitve posameznih prometnih objektov, kot tudi z vidika izbire objektov oz. območij osvetljevanja. **Obstoječi trendi vodijo v totalno osvetlitev celotnih naseljenih območij, celotnih regij in celotne države.** Namesto totalnega osvetljevanja bi si morali prizadevati za »lahko« osvetljevanje, z bistveno racionalnejšimi ocenami kaj in koliko je potrebno oz. dovoljeno osvetljevati. Brez temeljite ponastavitve odnosa v smeri realnejših in celovitejših ocen potreb in učinkov, reševanje problematike ne more biti uspešno.

Pomen osvetljevanja se tipično močno precenjuje, pri čemer se pogosto zlorablja argument varnosti. Tako npr. odcep za črpalko na močno obremenjeni regionalni cesti desetletja deluje brez kakršnihkoli prometno-varnostnih težav, v primeru novogradnje pa si neosvetljenega križišča sploh ni mogoče predstavljati. Prav tako je močno precenjena potreba po osvetljevanju pločnikov in stranskih poti skozi naselja, po katerih varna hoja brez osvetlitve, in to zelo enakomerne, naj ne bi bila mogoča. **Problem močno potencira toga uporaba pretiranih priporočil standarda EN 13201,** ki za številne lokacije predpisuje neživiljenjsko in okoljsko nesprejemljivo jakost ter enakomernost osvetlitve.

Problematiko je mogoče razdeliti na naslednje nivoje:

- Osvetljevanje na preveč lokacijah (npr. sistematično osvetljevanje celega podežolja, ne glede na potrebe in kumulativne učinke)
- Zelo obsežno osvetljevanje posameznih objektov (npr. krožišča, križišča)
- Jakost osvetljevanja (tehnicistično togo upoštevanje za številne primere nerealnih in nesprejemljivih zahtev standarda EN 13201)
- Spekter svetlobe

- Estetski vidiki: prostorska razporeditev in višina svetilk, dizajn svetilk in stebrov (dominacija prostorsko in estetsko neprilagojenih svetilk nad krajino in naselji)

Glavni izvor problema je v nekritičnem osvetljevanju na številnih lokacijah, tudi ob zanemarljivih potrebah, zato mora biti glavna naporov usmerjena v definicijo kriterijev, na podlagi katerih se dovoli osvetljevanje. Problema ne bo mogoče obvladati, če bo osvetljevanje še naprej dovoljeno ne glede na nivo potreb in ne glede na s tem povzročene kumulativne negativne okoljske in prostorske učinke. **Na drugem nivoju je potrebno poskrbeti za bistveno zmanjšanje obsežnosti in intenzivnosti osvetlitve posameznih objektov,** še posebej na prometnih površinah. Na tretjem nivoju je potrebno nasloviti estetske vidike (vplivi na videz krajine in naselij, dizajn svetilk), ki so sedaj praktično v celoti spregledani.

V grobem jedro problema predstavljata dva glavna sklopa, ki daleč najbolj obsežno prispevata k degradaciji okolja in prostora z umetno razsvetljavo:

- Zelo intenzivno in krajinsko neprilagojeno sistematično osvetljevanje tranzitnih povezav (pristojna DRSI in DARS)
- Nekontrolirano širjenje cestne in ulične razsvetljave na vsa naseljena območja in povezave med njimi, ne glede na dejanske potrebe in kumulativne okoljske ter prostorske učinke (pristojne občine)

Soočanje s problematiko zahteva temeljne etične, estetske in utilitarne premisleke v zvezi z upravljanjem okolja in prostora, na podlagi katerih morajo temeljiti ustrezne politike. Namesto tega je umeščanje razsvetljave v praksi večinoma obravnavano samo na najbolj osnovnem utilitarnem nivoju. Z umeščanjem razsvetljave v prostor se tako še posebej v primeru cestne in ulične razsvetljave skoraj povsod ukvarjajo samo tehnični strokovnjaki, ki so z okoljskega vidika deloma omejeni z obstoječo uredbo, praktično v celoti pa je odsoten krajinsko arhitekturni in širši urbanistični premislek. Ustrezno stanju teoretične obdelave problematike je v zelo veliki meri odsotna tudi celovita politika njenega upravljanja na državni ravni, posledično pa tudi na lokalni.